

A népművelők társadalmi helyzete

„Síralmasak e terület anyagi feltételei, s a legtöbb energiáját az emésztí fel manapság egy népművelőnek, hogy megtanuljon gúzsba kötve táncolni... Van olyan fiatal kollégám, aki valóban nagyszerű szakember és évek óta iszonyatos mennyiségű munkát vállal magára, elvértve, ha van két-három szabadnapja egy hónapban, és mindezt 3300 Ft-os fizetéssel teszi és szintén albérletben él. Presztizs? Ugyan! Még az alkotó és vezető értelmiség, valamint az orvosok megőrizték úgy ahogy a tekintélyüket, erkölcsi súlyukat. A magunkfajta csak úgynevezett bocskoros értelmiség ma már” – olvashatjuk a *Forrás* múlt évi szeptemberi számában egy fiatal kecskeméti népművelő véleményét.

Az interjúban megfogalmazott helyzetértékelés korántsem egyedi, egyáltalán nem szélsőséges, a népművelőkről szóló híradások, cikkek, tanulmányok visszavisszatérő problémája ez: rosszak a munkafeltételek, kedvezőtlenek az élet-körülmények. Persze nemcsak erről van szó. A helyzet tárgyi megítélése mellett ott van az értékelés, a szinte vádként megfogalmazott elégedetlenség: ez így igazságtalan, jogtalan.

Az élet- és munkakörülmények nehézségeire való hivatkozás természetesen más társadalmi csoportoknál, különösen az értelmiségi (diplomás) csoportoknál is előfordul. Az elégedetlenséget egyrészt a status inkonzisztencia *ténye*, másrészt a status inkonzisztencia *érzete* okozza. Mivel ez az „elrettentő” fogalom a népművelők helyzetének megértésében kulcsfontosságú, és nincs is jó magyar megfelelője, érdemes pontosan meghatározni. *Lenski* nyomán *Ferge Zsuzsa* kétféle status inkonzisztenciát különböztet meg. Az elsőt a társadalmi munkamegosztás egyes összetartozó dimenziói között elcsúszás észlelhető. Például „a széles döntési jogkörrel rendelkező egyén kevés tudást igénylő munkát végez. A másik típusú inkonzisztenciánál a munkamegosztásban elfoglalt hely a megszokott következményváltozókkal nincs összhangban, vagyis például az alkotókésztséget igénylő munka nem jut megfelelőnek ítélt anyagi elismeréshez, vagy a széles döntési jogkört betöltő egyén nem kap társadalmi elismerést.”

A status inkonzisztencia *ténye* tehát azt jelenti, hogy a történeti fejlődés során létrejött, kialakult pozíció, nincs összhangban azokkal a változókkal, amelyek e rangot szimbolikusan és materiálisan is alátámasztanak. Még egyszerűbben: a szükséges és a meglévő, a jogos és a valóságos helyzet között túlságosan nagy rés keletkezett. Ebben az esetben a probléma felvetése jogos, az ellentmondás megszüntetése kívánatos. Az inkonzisztencia *érzete* viszont nem a tényeken, hanem a saját foglalkozás helyzetének hibás megítélésén alapul, az idetartozók vagy túlbecsülik saját fontosságukat, vagy alábecsülik valódi elismertségüket. Ez a megítélés gyakran összefonódik az érdekvédelmi, taktikai harcral, például a relatíve jobb helyzetben levők ily módon erősítik saját pozícióikat, vagy éppen ily módon szeretnének még előnyösebbet kicsikarni.

A népművelők elégedetlensége vajon melyik forrásból táplálkozik? A tényekből? A hibás helyzetfelmérésből? Taktikai megfontolásból? A népművelőkről szóló cikkekben tallózva bőven találhatunk mindegyikre példát: az egyik olda-

lon bocskoros értelmiségként, a nemzet új napszámosaként, a másikon kuruzs-lóként, hályogkovácsként jellemzik őket. Első megközelítésben valóban mindegyikük ok egyforma súllyal szerepel, hiszen a tények összessége azt mutatja, hogy az értelmiségi foglalkozások többségéhez képest jövedelemben, presztízsből valóban lemaradtak. (Persze nem minden esetben, gondoljunk csak az óvónők, a tanítók helyzetére!) A taktikai mozzanat éppen a felzárkózás igényében nyilvánul meg, ugyanakkor az is igaz, hogy a lemaradást mindig más értelmiségi csoportokhoz, mégpedig a nagyobb súlyú, presztízses értelmiségiekhez, és sohasem saját lehetőségeikhez viszonyítják, tehát a hibás megítélés lehetősége sem zárható ki. A kérdés eldöntéséhez csak a reális társadalmi helyzet feltérképezése adhat segítséget, csak ezek után dönthető el, hogy a népművelők egyáltalán státusz inkonzisztensek-e?

Egy foglalkozási csoport helyzetét az iskolai végzettséggel, a jövedelemmel és a presztízzsel szokás jellemezni. Tekintve, hogy a népművelők esetében nincs tisztázva a foglalkozás presztízse, szükség lesz néhány olyan mutatóra, amely ezt a hiányt közvetve pótolni tudja.

Az iskolai végzettség tárgyalásánál kicsit vissza kell nyúlni az időben, annál is inkább, mert a népművelők műveltsége, képzettsége a mai napig neuralgikus pontja a szakmának, és ennek gyökerei a foglalkozás megteremtésének kezdetéig érnek. A szabadművelődés korszakában a fontosabb állásokba igyekeztek felkészült, egyetemes látókörű, modern pedagógiai műveltséggel bíró értelmiségieket állítani. A színvonalat olyan magasra állították, hogy a szabadművelődési felügyelőségek (korabeli szakigazgatási szervezet) személyzetében a tanítók aránya nem haladhatta meg a 30 százalékot. Az 1948-as váltás ebben is döntő fordulatot hozott, a szabadművelődést koncepciójával, szervezeteivel, intézményeivel, sőt elnevezésével együtt megszüntették. A válogatás műveltségi, pedagógiai szempontjait a politikai megbízhatóság váltotta fel. Egészen 1956-ig, de még a hatvanas években is vissza-visszatérő panasz, hogy a művelődés „hivatatos munkásai” műveletlenek, szakmailag képzetlenek, politikailag felkészületlenek. Az idő múlásával a hangsúly fokozatosan a műveltség, a szakismeret hiányára tevődik át. A felsőfokú tanintézetekben megindult képzés és a képesítési rendeletek fokozatosan mérsékeltek a képzetlen népművelők arányát.

Kétségtelen, hogy mind az iskolai végzettség, mind a szakképzettség vonatkozásában dinamikus fejlődést figyelhetünk meg. Ennek ellenére három olyan tényezőt is felfedezhetünk, amelyek a fejlődés értékelését módosíthatják. Először is – s ez a pálya jelenlegi helyzetét jól jellemzi – még mindig 37,6 százalék a középiskolát végzettek és 55,3 százalék a népművelői szakképesítéssel nem rendelkezők aránya. Nem mintha a népművelési szakképzettséggel nem rendelkező pedagógust, mérnököt, pszichológust szakképzetlennek vagy a népművelői munkára alkalmatlannak tartanám, de az iskolázatlan csoporttal együtt az ő jelenlétük is vitathatóvá teszi a népművelés önálló szakmaként való elfogadását. (A szakmaiság alapfeltétele ugyanis az a tudás, az az ismeret, amelyet csak az érintettek tudnak, értenek, s amelyet elvileg tömegesen csak egy speciális képzés, a szakképzés folyamán sajátíthatnak el.) Másodszor: a szigorú rendelkezések ellenére a képzetlenek és szakképzetlenek létszáma, ha csekély mértékben is, de mégis növekedett. Harmadszor: azok a kategóriák, amelyeket itt használtam, túl átfogóak, mert egy csoportba kerültek a nappali és levelező tagozaton, az egyetemen és tanítóképzőben, a SZOT-iskolában és a Népművelési Intézet alapképző tanfolyamán végzett népművelők, pedig például igen jelen-

tős az alacsonyabb presztízsű esti és levelező tagozatosak létszáma. Vidéken 60–80 százalék, Budapesten 30–40 százalék körüli az arányuk. Számunkra most mindegy, hogy ezt a tényt a szakmai ideológiában akár pozitíve is értékelhetik. Úgy például, hogy ez a képzési forma megfelelő ennek a speciális szakmának, hiszen a gyakorlatban tevékenykedő népművelők pontosabban érzékelhetik a tananyag fontosságát és egyáltalán állandó visszacsatolást jelenthetnek az elmélet számára. De hangsúlyozhatnánk a kényszer elemét is, hogy viszonylag gyorsan kellett és kell nagy tömegeket szakismeretre oktatni és erre egyrészt a nappali tagozat keretszáma nem elegendő, másrészt nem is alkalmas a pótlólagos funkciók betöltésére. Azt az érvet is el lehet fogadni, hogy a szakképzettek nem a pályán, hanem másik szakukon helyezkednek el a végzés után, ezért a művelődési intézmények kénytelenek képzetlen munkaerőt felvenni és ezután – főként a képesítési rendeletek miatt – az éppen adott képzési formában „kitanítani”.

Akárhogy is van, egy szakma és közvetve a képzőintézmény társadalmi presztízse határozottan alacsonyab lesz, ha képzési rendszerén belül túl magas a nem nappali tagozatosak aránya, s az sem túlságosan kedvező, ha egy szakmát – miként a népművelést – sok képzőintézményben, ráadásul állandóan változó képzési szisztémában lehet elsajátítani. A képzettségi színvonal tehát egyáltalán nem indokolja a népművelői pálya magasabb társadalmi besorolását, nem valószínű, hogy találunk még egy olyan értelmiségi foglalkozást, ahol ilyen magas a képzetlenek száma, ahol ennyire vegyes a képesítés megszerzésének módja, lehetősége.

A képzettség mellett a jövedelem az az erős tényező, amellyel az egyes rétegek, foglalkozási csoportok élethelyzetét, társadalmi pozícióját jellemezni lehet. A népművelők esetében különösen fontos, mert – gondoljunk csak az írásunk elején idézett véleményre – a panaszok gyakran éppen a fizetésre, pontosabban az alulfizetettségre irányulnak. A bérátlagok ismeretében a panaszok jogosságához nem férhet kétség. Egy 1981-ben végzett kutatás – amely négy megye főhivatású népművelőire terjedt ki – kimutatta, hogy a népművelők kevesebbet keresnek minden értelmiségi csoportnál. Figyelmünket most mégse a különbségek elemzésére irányítsuk, ennél számunkra sokkal fontosabb az az érvrendszer, az az interpretáció, amely a bérek egyenlőtlenségét taktikai fegyverként használja. „A fizetés mértékében megnyilvánuló társadalmi megbecsülés, a végzett munka társadalmi elismerése kialakítja a szellemi foglalkozások rangsorát. Nagy fizetési differenciák esetében az értelmiség különböző rétegei között egyenlőtlen szituáció keletkezik” – írja Horváth Margit a népművelőkről szóló könyvében.

De a fentebb említett kutatás zárójelentésében is hasonló szellemben írnak: „A keresetnek erős szimbolikus jelentése is van. Tétélezzük fel, hogy háromszor vagy ötször nagyobb kereset ugyanannyiszor értékesebb munkát is jelent, s ez áttételezve úgy jelenhet meg az emberek tudatában, mintha ugyanennyiszor értékesebb emberről lenne szó. A kedvezőtlenül érintettek ezt könnyen magukévá teszik, ez hat magatartásrendszerükre, önértékelésükre, társadalommal szembeni elvárásukra.” És még sorolhatnánk a példákat akár más dokumentációkból, akár a népművelők nyilatkozataiból. A kijelentések mögött levő mondánivaló lényege az, hogy a fizetések mértéke döntően hat a társadalmi megbecsülésre (sőt, a társadalmi megbecsülés ebben fejeződik ki), ez társadalmi lebecsülésüket, rossz közérzetet, alacsonyabb értelmiségi besorolást eredményez. A fizetések alacsony szintje miatti elkeseredés tehát összekapcsolódik a társa-

dalmi egyenlőtlenség gondolatával, vagy másképpen, a bérek kiegyenlítési követelésébe ágyazva fogalmazódik meg a társadalmi – értelmiségi – kiegyenlítődség, az egyenrangúság iránti igény. A végzett munka társadalmi fontosságára való hivatkozással, az egyenlőségre való apellálással más alulfizetett (vagy alulfizetettnek vélt) csoportnál is találkozhatunk, de ilyen hevességgel és a presztízs felé mozduló indoklással csak a népművelőknél. Az önmagában is egy újabb fejezetet érdemelne, hogy valójában milyen erősségű a kapcsolat a fizetés és a presztízs között, jelenleg azonban inkább az a kérdés, hogy a népművelőknél a reakciók miért éppen ebbe az irányba fejlődtek, miért éppen ilyen formát öltöttek?

Az okok között első helyre tethetjük a sértődöttséget, amelyet a deklarált fontosság és a fizetésben megnyilvánuló elismertség különbözősége okoz. A fontosság deklarációját ezért kell külön is kiemelnünk, mert a népművelőknél ez valóban csak kívülről érkezik, szemben például a pedagógusokkal, ahol a fontosság belső megélése jóval erősebb a külső elismerésnél. „Tudom, hogy szükség van rám, még akkor is, ha a pedagógiához mindenki ért (érteni vél), s mindenért a pedagógusokon verik el a port” – mondhatná bármelyik pedagógus, s ez a belső hozzáállás, attitűd aligha igaz a népművelőkre.

A másik ok a félértelmiségi státus elleni hadakozásból, az értelmiséghez való egyértelműbb tartozásból ered. Mind a fontosság pusztán deklaratív volta, a mellőzöttség ténye, az elismertség hiánya, mind az értelmiségtől való leszakadás a fizetésekkel bizonyítható leginkább.

A harmadik ok az eszmei és az anyagi kompenzáció hiánya. A népművelőknek nincs olyan legendás hivatástudatuk, mint a pedagógusoknak, jóllehet voltak törekvések egy népművelői mítosz megteremtésére, és nincs olyan – a második gazdaságban is beváltható – szaktudásuk, mint más szakértelmiségieknek. A „fekete” és a „szürke” ökonómiáról nem is beszélve, mert itt végképp minimálisak az esélyek.

Ezek után nézzük a bérek alakulásának belső szerkezetét. A tanácsi intézményeken belül az intézménytípusoknak megfelelő hierarchiát találunk. A megyei művelődési ház dolgozói átlagosan ezer forinttal keresnek többet mint a községi művelődési házak népművelői. Az intézmények közötti különbségek természetesen települések közötti különbségeket is közvetítenek. Így például az azonos időpontban készült vidéki és budapesti vizsgálat szerint a fővárosban dolgozók 700 forinttal keresnek többet vidéki kollégáiknál. De ha a vidéken készült felvételtől ki tudnánk szűrni a jobban fizető nem tanácsi művelődési intézményeket (annál is inkább, mert a budapesti vizsgálat csak tanácsi munkahelyekkel foglalkozik), akkor a különbségek jóval nagyobbak lennének. Ugyancsak jellemző az a tény, hogy a jövedelem nagyságát a beosztás erősebben befolyásolja, mint a szakképzettség: a vezetők és a beosztottak fizetési átlaga között kétszer nagyobb a különbség (2210 Ft), mint az egyetemi szakképzettséggel és a középiskolai végzettséggel rendelkező népművelők között (1050 Ft).

Külön kell szólnunk a jutalomról, mert a népművelőknek jószerével ez az egyetlen fizetésekiegészítő lehetősége. (Nincs nyereség, prémium, túlóra stb.) Az 1980. évi jutalomátlag Borsod, Baranya, Békés és Komárom megye népművelőinek 2250 Ft volt. A jutalomnak azonban több problémája is van: az egyik, hogy rendszertelen, a másik, hogy nem járandóság, és nem is feltétlen a jobban végzett munka eredménye, tehát meglehetősen kockázatos dolog kalkulálni vele. Még akkor is, ha a gyakorlatban erre különböző szisztémákat alakítottak ki. Az egyik helyen például a rendelkezésre álló pénzüsszeget

minden alkalommal egyenlően felosztják (egyenlősdí elv), a másikon egyszer az egyik, másszor a másik kap nagyobb összeget (rotációs elv). A jutalom alkalmát és nagyságát azonban mindig a rendelkezésre álló pénzüsszeg – mely mindig változó – és a vezetőség határozza meg. Így például 1979-ben a népművelők 40 százaléka, 1980-ban 30 százaléka egyáltalán nem kapott jutalmat, és jelentősebb összeget (4000 forintot felül) is csak 7 százaléka. A mellékjövedelem lehetősége a népművelők számára ugyancsak korlátozott. Az előzőekben már említett átváltható szaktudás hiányán túl, a tevékenység időbeli szerkezete is nagy akadályt jelent. Négy megye népművelőinek mellékjövedelmi forrásait elemezve azt láthatjuk, hogy elsősorban az alkalmoszerű, és nem túl nagy, bevételt jelentő, valóban „mellékes”-tevékenységről van szó (szakkörvezetés, mozizás, TIT-előadás), s még ez is csak a vizsgált népesség 31 százaléka érvényes.

Az eddigiek alapján különösen érdekessé válik, hogy ilyen feltételek mellett kik vállalkoznak erre a munkára, milyen társadalmi környezetből érkeznek, milyen társadalmi csoportból származnak? A népművelők közel fele fizikai, egynegyede értelmiségi szülők gyermeke. Az értelmiségi származásúak tehát nem szívesen választják hivatásul a népművelést, a nagyobb presztízsű értelmiségiek pedig különösen nem. „A közel egynegyed részben értelmiségi szülők, többségében pedagógusok. Az értelmiségiek között jelentős számban vannak még tanácsi dolgozók, politikai és tömegszervezeti munkatársak” – írja Horváth Margit a fentiekben idézett munkájában. A fizikai apák magas aránya pedig egyértelműen a pálya mobilitási funkciójára utal, a népművelés, mint „kis értelmiségi” foglalkozás közvetítő szerepet tölt be az alacsonyabb státusú és magasabb státusú csoportok között. A mobilitási funkciót még ennél is jobban mutatja a népművelők első foglalkozásának vizsgálata. Egy Budapesten készült felmérésből az derül ki, hogy 82 népművelő közül mindössze tizenketten kezdtek népművelőként, huszonkilencen fizikai munkásként, huszonnyolcan adminisztratív dolgozóként, heten könyvtárosként, hatan tanárként – ami elképesztő arány, ha más értelmiségi foglalkozásokkal vetjük össze. Például a budapesti középiskolai tanárok 60–70 százaléka pedagógusként kezdte pályafutását.

Az értelmiségi foglalkozások összetételének további jó mutatója a családi állapot, illetve a házastársak foglalkozása. A népművelők 60–65 százaléka házas, ami mélyen alatta van az országos átlagnak (84 százalék), de eltér a többi értelmiségi foglalkozástól is. A nőtlenek és hajadonok magas arányát részben az alacsonyabb átlagos életkor, részben a pálya speciális feladatrendszere, időbeosztása, munkastílusa magyarázza. A házások számára kevésbé vonzó a bizonytalanságot, sok esti és ünnepi elfoglaltságot, és amint láttuk, gyenge fizetést ígérő foglalkozás választása és megtartása. A házastársak foglalkozásának megoszlásából elsőként a csoporton belüli házasságok arányát érdemes kiemelni: a népművelőknél 20 százalék, az orvosoknál 38 százalék, a budapesti pedagógusoknál 30 százalék, a vidéki pedagógusoknál 40 százalék. A népművelők az azonos foglalkozásúakkal kötött házasságok hiányát, más értelmiségi rétegekbe való házassággal „kompenzálják”, de jelentős a nem diplomás szellemi és fizikai házastársak száma is. A házastársak foglalkozása ugyan az értelmiséghez történő símulás és a csoport önzáródása szempontjából fontos, messzemenő következtetéseket mégsem szabad levonni. Egyrészt, a csoport önzáródását jelző „belső házasságok” alacsony arányát a népművelők területi „szóródása” okozza: a népművelők fele olyan településen dolgozik, ahol rajtuk kívül nem alkalmaznak más szakmabelit, így a házasság lehetősége is kizárt.

Másrészt, az értelmiséghez történő símulás értékelését megnehezítik a statisztikai kategóriák: nem tudjuk milyen presztízű, társadalmi státusú egyéneket, foglalkozásokat rejtenek az *egyéb szellemi*, vagy a *fizikai* foglalkozások. A kutatások erre vonatkozó adataiból és a pálya társadalmi helyzetéből azonban arra lehet következtetni, hogy a népművelők, valóságos helyüknek és szerepüknek megfelelően, házastársaikat az értelmiségi foglalkozások közül inkább az alacsonyabb (hózzá képest persze magasabb vagy egyenértékű), a fizikai, adminisztratív foglalkozások közül a magasabb „rangú” csoportokból választják. A származás, az intragenerációs mobilitás és a házassági mobilitás együttesen jól mutatja a pálya nyitottságát, az alacsonyabb státusú csoportok felfelé történő mozgásának lehetőségét, s ez közvetve kihat a presztízre, mert a társadalom szemében azonnal leértékelődik az a pálya, ahová a belépés könnyű, amelynek elérése nem kíván igazán nagy erőfeszítést. És amely ráadásul nem ígér társadalmi, anyagi előnyöket sem.

A népművelők képzettsége, a szociális összetétele, a végzett tevékenység vitatható értelmiségi jellege, jövedelmezősége együttesen alacsonyabb presztízst teremt, az alacsonyabb presztíz visszahat a jövedelem alakulására, a pályát választók körére. Ilyen feltételek mellett csak bizonyos foglalkozású, képzettségű, ambíciójú egyének vállalják a hivatásos népművelést: véleményem szerint a kisebb arányt képviselő „elhivatottak” mellett bőven találunk „átutazókat”, lecsúszott, kikopott tisztviselőket, saját szakmájukban kudarcot vallott értelmiségieket, és még hobbiból dolgozó háziasszonyokat is. Ez az összetétel pedig újratermeli, konzerválja az eredeti helyzetet. *Circulus vitiosus?* 22-es csapdája? – hogy e divatos kifejezéseket használjam. Csak részben, mert nem hiszem, hogy a hibás kör valamelyik elemének megjavításával – például a keresetek emelésével – az alaphelyzet gyökeresen megváltozna. A probléma lényege a foglalkozás *ab ovo* konfliktusos helyzetében, funkcióiban, eredetében, intézményszerűsülés szintjében, tehát struktúrájában van. Mivel a strukturális változók hatását már egy másik tanulmányomban kifejtettem, itt most csak vázlatosan foglalom össze, azt is csak azért, hogy az eredeti kérdés, a konzisztencia-inkonzisztencia kérdése eldönthető legyen.

A foglalkozásnak igen erős a politikai-ideológiai függése, ami a tevékenység irányultságát, a tevékenységet végzők attitűdjét alapvetően meghatározza. Kultúráközvetítő funkciójából adódóan a társadalmi rétegződés metszéspontjában helyezkedik el, olyan állami foglalkozás, amely értelmiségi kultúrát közvetít a társadalom felé, ami egyúttal azt is jelenti, hogy létrenek jogosultságát több irányba is igazolni kell. Az értelmiség felé a szakmai tudás, a szakismeret elköltetésének nehézsége okoz gondot. Sajátos történeti folyamat eredményeképpen, amelyre itt most nincs módomban kitérni, ez az eredendően társadalmi tevékenység professzionális foglalkozássá alakult, anélkül, hogy a tevékenység eredeti végzői elveszítették volna kompetenciájukat. Nemcsak arról van szó, hogy az amatőrök is „művelhetik a népet”, hiszen ezt amúgy is megteszik, hanem arról, hogy a hivatásos népművelők csak az ő közreműködésükkel képesek egyáltalán tevékenykedni. A foglalkozás konstruált jellege, történeti eredete, a pedagóguspályával való rokonsága, a kompetenciahatárok tisztázatlansága miatt cleve alacsonyabb presztízst jelent az értelmiségi csoportok számára. Ha egyáltalán tudnak róluk. (Nem régen kérdezte tőlem csodálkozva egy közigazdász: Népművelő? Van ilyen foglalkozás?) De nemcsak az értelmiség felől marad el az áhított elismerés. Tevékenységük a lakosság szempontjából túlságosan merev, bürokratikus, idegen, hiszen a művelődési intézmények már „kinézetre” és

belső struktúrájukban is a Hivatalt idézik, gondoljunk csak az „eligazító” portásokra, a térbeli elosztásra, az igazgatói, előadói elnevezésekre stb. A lakossági clismerés a látogatottsági mutatókon keresztül közvetve érvényesül. A Társadalomtudományi Intézet rétegződéskutatásának adatbázisából megtudhatjuk, hogy a művelődési otthonokat sűrűbben látogatók aránya a 18 éven felüli népességben mindössze 2,7 százalék. Csak mellékesen jegyzem meg, hogy ez a sűrűség is csak évi 8–12 alkalmat jelent. Az alacsony látogatottság elsősorban nem a népművelők felkészületlensége, tehetetlensége miatt van, noha ennek befolyásoló szerepét sem zárhatjuk ki. Az alapvető ok az, hogy egy eredetileg társadalmi-közösségi tevékenység az államilag irányított és ellenőrzött értelmiségi értékek mentén homogenizálódott, következképpen eltávolodott a társadalmat alkotó csoportok, rétegek valódi szükségleteitől.

Az állami szakigazgatás, bürokrácia szemszögéből pedig ez a foglalkozás túlságosan lezser, sokszor amolyan kényszerből, muszájból megtúrt tevékenység. A hivatás létrejötte óta nem volt olyan időszak, amikor a népművelőknek ne kellett volna hadakozni a „reszortfeladat” értelmezése ellen.

Akárhonnán is nézzük a dolgot, a foglalkozás társadalmi pozíciója egy szélesebb társadalmi kontextusban nyilvánvalóan alacsony, ezért a státus inkonzisztencia nem olyan mértékű, mint ahogy az a népművelői közvéleményben megfogalmazódik. Többségükben *állami alkalmazottak*, az *állami értelmiségi kultúrát* preferálják, ugyanakkor tevékenységük a korántsem ilyen igényekkel fellepő társadalomra irányul. Az értelmiségi rétegbe sorolják magukat, de 40 százalékuknak nincs diplomája. Szakmának nevezik tevékenységüket, de ezt mégis bárki végezheti. Egyfelől azt látjuk, hogy a „kisértelmiségi” pályákkal rokon, másfelől, hogy az önértékelési szintjük a pedagógusok fölé emelkedik. Munkájuk ugyan alulfizetett, de önállóbb, kreatívabb.

A *szakma egészét* jellemző konzisztencia azonban nem takarhatja el azt a tényt, hogy a népművelők társadalmán belül bőven találhatunk inkonzisztens egyéneket: képzett és alacsony jövedelműeket, képzetlen és jelentős döntési jogkörrel rendelkezőket. Nyilvánvaló, hogy az ő helyzetük rendezése az igazán megoldásra váró feladat.